

I SUDSKOMEDICINSKO VEŠTAČENJE U MEDICINI RADA

H. Mujović-Zornić

ULOGA I UTICAJ INSTITUCIJA U SISTEMU PRAVNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE NA PRAKSU SUDSKOMEDICINSKOG VEŠTAČENJA*

REZIME – Sudskomedicinsko veštačenje moguće je sagledati sa više različitih aspekata. Ako se pođe od pravosudnog sistema, poslova veštaka i njegovog mesta u tom sistemu, od bitnog je značaja sama institucija veštačenja, koja je zakonski zasnovana i uređena procesnim zakonima u delu odredaba o dokaznom postupku. Sa svoje strane, odredbe materijalnog prava, koje za predmet imaju sudsko veštačenje, takođe predviđaju da se veštačenje smatra obavljanjem posebno ustanovljenog posla, u vidu stalnog ili *ad hoc* posla, a na osnovu toga što je izvršen upis u registar sudskih veštaka. Može se reći da to nije klasična profesija, ali da ukoliko se udruženo i organizovano obavlja, onda poprima te kvalifikative. Upis u spisak veštaka kao jedna vrsta upravnog postupka ulazi u nadležnost Ministarstva pravde, koje ima zakonsku obavezu da organizuje rad pravosudnog sistema, a nesporno je da veštaci predstavljaju njegov važan i neizbežan deo. Dešava se da svojim ekspertskim radom, nalazom i mišljenjem veštak presudno utiče na meritorne odluke sudova ali, isto tako, i sudske instance imaju veliki uticaj na ažurnost i kvalitet rada veštaka. Za razliku od nekih drugih profesija koje stupaju u te poslove, kod sudskomedicinskog veštačenja davanje stručne ocene i nalaza obeležavaju složena etička i stručna pitanja lekarskog profesionalnog rada u medicini, naročito u pogledu osnovnih i užih specijalističkih znanja u različitim granama medicinske nauke i prakse. Na taj način, određenu ulogu veštak ima i pred sudovima koji se obrazuju pri komorama u zdravstvu i koji su na određeni način deo zdravstvenog sistema.

Ključne reči: medicinski veštaci, sistem pravosuđa, institucije sistema, zakonodavstvo i praksa

UVOD

U okviru razmatranja sudskog veštačenja izdvajaju se njegove bitne odrednice sa akcentom kako na profesionalnu delatnost, organizaciju i

*Tema ovog rada kao uvodno predavanje obrađena je istovremeno da bude prezentovana i kao rezultat rada na naučnom projektu br. 179023, kao i projektnoj temi iii br. 410004, oba podržana od strane Ministarstva za prosvetu, nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

na sadržinu posla, tako i na procesne zahteve koji se postavljaju sudskim veštacima u pravnim postupcima. Regulative je išla u pravcu reformisanja pravnog pristupa veštačenju budući da se od jednog procesnog instituta i dokaznog sredstva došlo do opsežnije regulative koja nastoji da unapredi pravni osnov rada veštaka i ukupne standarde kvaliteta njegovog posla. Ako se gleda formalno i sadržinski, vrsta pristupa uslovljava i razlike u obimnosti zakonskih tekstova. Odredbe o veštačenju neki zakoni vezuju isključivo za pravne postupke i sudsku nadležnost, dok drugi tim poslovima stavljaju veće profesionalne zahteve u smislu osnivanja komora sudskih veštaka ili sindikata sudskih veštaka, kao i licenciranja i povezivanja s radom drugih procesnih subjekata.¹

Bez obzira na vrstu pristupa samom obavljanja posla, svuda se okvirne odredbe koje se tiču sudskog veštačenja nalaze u zakonima koji uređuju oblast pravosuđa i pravnih postupaka. Ti zakoni imaju rang opštih propisa za sve vrste veštačenja, dok se bliže određenje posla veštaka i odredbe u vezi s tim daju u posebnom zakonu. Dokaz putem veštačenja radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice kad je potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže karakterističan je za složenije krivične ili parnične sudske postupke. Potrebno znanje i zaključivanje koje poseduje veštak može da potiče iz raznih stručnih i naučnih disciplina: medicine, saobraćaja, građevine, finansija i drugih.² Ono treba da posluži pravnicima za upoznavanje onih područja ljudske delatnosti koja im na osnovu njihovog opšteg i specijalnog pravnog obrazovanja nisu dovoljno poznata.

VEŠTAK U KONTEKSTU PROCESNIH SUBJEKATA

Statusna pitanja poslova sudskog veštaka

Položaj sudskog veštaka obeležava odnos s različitim institucijama i subjektima pravosudnog sistema. Osnov za sagledavanje položaja veštaka polazi od ustavne odredbe koja se tiče funkcionisanja pravosudnog sistema. Sudska vlast je jedinstvena na teritoriji Republike Srbije. Sudovi su samostalni i nezavisni u svom radu i sude na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata, kada je to predviđeno zakonom, opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava i potvrđenih međunarodnih ugovora.³ Zakoni koji uređuju pravosudni sistem takođe ističu u svojim načelnim odredbama da sudovi predstavljaju samostalne i nezavisne državne organe koji štite slobode i prava građana, zakonom utvrđena prava i interese pravnih subjekata i obezbeđuju ustavnost i zakonitost.⁴

Poslove vezane za stalne sudske veštake u sudu vrši sudska uprava.

U spisku pravosudnih profesija nalazi se i profesija sudskog veštaka. Veštaci su treća lica u postupku i specifičan, neophodan izvor saznanja. U praksi postoji povećanje broja parničnih i krivičnih postupaka u kojima

sud određuje upravo ovaj dokaz, što je razumljivo s obzirom na razvoj medicine, tehničkih i prirodnih nauka, u vezi s kojima sudija, kao pravnik, nema specifično stručno znanje. Od sudskih veštaka se traži da, u okviru svoje struke, poseduju sve veći stepen specijalizacije za specifične i konkretne probleme.

Ministarstvo pravde, između ostalih poslova iz svoje nadležnosti, obavlja i poslove državne uprave koji se odnose na sudske veštake.⁵ Uslovi za obavljanje veštačenja, postupak imenovanja i razrešenja sudskih veštaka, postupak upisa i brisanja pravnih lica koja obavljaju poslove veštačenja, kao i prava i obaveze lica koja obavljaju veštačenje, uređuju se zakonom.⁶ Saglasno Zakonu, poslovi veštačenja predstavljaju stručne aktivnosti. Veštačenje obavljaju fizička i pravna lica koja ispunjavaju uslove predviđene Zakonom, državni organi u okviru kojih se može obaviti veštačenje, kao i naučne i stručne ustanove. Izuzetno, ukoliko u Republici Srbiji nema veštaka odgovarajuće struke ili postoje drugi pravni ili stvarni razlozi zbog kojih veštaci iz Republike Srbije ne mogu obaviti poslove veštačenja u konkretnom predmetu, poslove veštačenja može da obavlja u pojedinačnim slučajevima i veštak ili pravno lice iz druge države koje, prema zakonu te države, ispunjava uslove za obavljanje poslova veštačenja.

Postojanje potrebe za veštacima za određene oblasti veštačenja predsednici prvostepenih sudova dostavljaju Ministarstvu. Veštaka imenuje i razrešava ministar nadležan za poslove pravosuđa, koji odlučuje o upisu pravnih lica u Registar pravnih lica za obavljanje poslova veštačenja i brisanju iz tog registra. Ministar objavljuje javni poziv za imenovanje veštaka kada utvrdi da je broj veštaka za određenu oblast veštačenja nedovoljan. Zahtev za imenovanje s priložima kojima se dokazuje ispunjenost uslova za obavljanje veštačenja kandidat za veštaka podnosi Ministarstvu. U zahtevu se navode lični podaci, zvanje, radna biografija, oblast veštačenja i uža specijalnost. Rešenje o imenovanju veštaka donosi ministar i ono je osnov za upis u Registar veštaka. Protiv rešenja kojim se odbija zahtev za imenovanje kandidat za veštaka može pokrenuti upravni spor.

Za potrebe vođenja Registra veštaka unose se sledeći podaci: redni broj upisa, prezime, ime jednog roditelja i ime veštaka, godina rođenja, njegovo prebivalište, adresa i telefonski broj, zvanje, oblast veštačenja i uža specijalnost, broj i datum rešenja o imenovanju odnosno razrešenju veštaka. Registar se vodi u elektronskom obliku i javno je dostupan preko internet stranice Ministarstva. Pored ovog registra, Ministarstvo vodi i zbirku isprava za svakog veštaka. U zbirci isprava čuvaju se dokumenta na osnovu kojih je izvršen upis u Registar veštaka, kao i prijave podnete

protiv veštaka, rešenja o izrečenim novčanim kaznama i predlozi za razrešenje veštaka.

Uporedna praksa evropskih država

Evropska komisija je, u okviru rasprave o efikasnosti rada pravosuđa, usvojila *Vodič o ulozi veštaka koga bira sud u pravosudnim postupcima*.⁷ Svrha tog dokumenta je da obezbedi referentni okvir za zakonodavca, sudiju i sve strane u postupku u pogledu uloge stručnjaka iz domena tehničkih i prirodnih nauka u svim onim slučajevima kada veštak podučava sud u toku procesa donošenja sudske odluke. Definicija veštaka jeste da su oni stručnjaci koji stoje na raspolaganju sudovima s njihovim naučnim i tehničkim znanjem o spornim činjenicama. Vodič je donet u formi smernica i njime se postavljaju osnovni principi koji se odnose na ulogu veštaka u pravosudnim sistemima država članica Saveta Evrope. Osim toga, identifikuju se principi koji pojašnjavaju pravno tumačenje i primenu zakona koji se odnose na rad stručnjaka u toku sudskog postupka. Ti principi važe za sve prethodne i druge sudske postupke u svim oblastima prava, ne samo u građanskim već i u krivičnim i administrativnim tužbama.

Uloga veštaka u suđenju ili utuženju razlikuje se u pojedinim državama članicama Saveta Evrope. Međutim, postoje i sličnosti: veštaci redovno pomažu sudijama i drugim donosiocima odluka u pravosudnom sistemu odlučivanja. Oni potpomažu utvrđivanje činjenica, što je suštinska osnova za svaku sudske odluku. Kreću se u okviru onoga što im sud nalaže, ali nekad utvrđuju i sopstvene činjenice. Cilj tačnog utvrđivanja činjenica je osnova za 'fer i pravedne' sudske odluke. Veštake imenuju sam sud ili stranke. U nekim slučajevima oni imaju zadatak utvrđivanja činjenica za sud, ali mogu i sami pomagati stranci u izvođenju dokaza. Tako eksperti ili dopunjuju nedostajuće tehničko znanje sudije ili pomažu sa utvrđivanjem činjenica, sve dok je to za jednu stranu zakonska obaveza da pruži dokaz.

Posao veštačenja završava se tamo gde počinje procena činjenica, koja ulazi u isključivi zadatak sudije. Ovo preovladava čak i u onim slučajevima u kojima je dozvoljeno da ekspert predloži ili izvede određeni dokaz. Bez obzira na različite nivoe zaključivanja stručnog mišljenja, sudija nije u obavezi da sledi dato mišljenje, ali on treba da navede razloge za mišljenje koje se ne slaže s predlogom veštaka. Preovlađuje princip slobodne ocene dokaza. Rad veštaka ne zahteva samo izuzetno visoke standarde stručnosti u skladu sa složenošću pitanja već i njegovu nezavisnost i nepristrasnost. Da bi se obezbedili visoki standardi i korektan proces za utvrđivanje činjenica, neophodno je sačiniti, argumentovati i primeniti pravila koja ne samo što obezbeđuju zadatak koji je

veštak dobio od suda ili od stranaka već garantuju rad eksperta prema ustanovljenim principima.

Usvojene smernice postavljaju minimalne standarde u praksi kojih treba da se pridržavaju svi veštaci. To se ističe budući da u Evropi postoje različiti pravni sistemi koji mogu da uključe u svoje nacionalno zakonodavstvo dodatne zadatke i dužnosti na strani veštaka. Nije dopušteno da se veštak otpusti ili da bude pod uticajem drugih interesa suda osim izlaganja svog svedočenja u vidu izveštaja (nalaza i mišljenja). Sva prava veštaka i njegova uloga u tužbi treba da prate i poštuju ovaj opšti princip. Zato je od suštinske važnosti da postoje pravila na nacionalnom nivou koja garantuju nezavisnost, nepristrasnost i integritet veštaka. U isto vreme, postoji potreba za pravilima koja su fokusirana na ažurnost vođenja sudskog postupka, tako da posao veštaka treba da bude obavljen u kratkom i odgovarajućem vremenskom periodu. To ima za cilj da se izbegne preduga zakonska procedura, što je naročito često kad se zahteva kompleksan proces za utvrđivanje činjenica. Osim toga, uvek treba da se obezbedi direktan finansijski okvir koji utiče na pripremu mišljenja veštaka.

Cilj smernica nije da odgovore na pitanje da li je i pod kojim okolnostima neophodno uopšte imenovati veštaka prema zakonima i principima procesnog prava, nego da obezbedi uslove za pravilan izbor i imenovanje veštaka, za pripremu njegovog stručnog mišljenja i za njegovo uvođenje u sudski postupak. Sva ostala javna ili privatna stručna mišljenja koja su već pribavljena van suda ne podležu pravilima smernica, čak i ako bi se kvalifikovala kao dokaz u tužbi. Na primer, one nisu primenjive na slučajeve u kojima se stručnjak pojavljuje kao običan svedok ili kao stručni svedok.

Smernice sadrže i posebna objašnjenja u pogledu pitanja koja se mogu uputiti veštaku u vezi s davanjem stručnog mišljenja. Ona mogu da se tiču sadržaja, postupka i izveštaja veštaka. Stranke mogu postavljati pitanja o izveštaju radi razjašnjenja prethodnog pitanja onoga o čemu je suđenje. Sud ili organ uprave suda koji imenuje veštaka može da da određena uputstva veštaku vezana za njegov posao, a o tome treba da budu obavestene i stranke. Sud takođe može da traži od stručnjaka da sačini preliminarni izveštaj, koji se dostavlja strankama pre podnošenja konačnog izveštaja. Ova praksa smanjuje rizik od propusta ili grešaka tokom ekspertske analize i pojašnjava poziciju veštaka po datom pitanju, a samim tim i smanjuje rizik od kasnijeg parničenja zbog datog spornog stručnog mišljenja.

Jedan deo smernica ukazuje na moguće sankcije prema veštacima onda kada veštak krši dužnost u pogledu činjenično tačnog stručnog mi-

šljenja koje ne zadovoljava stvarne okolnosti i nosi opasnost od pogrešne konačne sudske odluke. Važno je da se ekspert pridržava svojih ličnih i proceduralnih dužnosti. Zato su i moguće sankcije koje ukazuju na striktno poštovanje dužnosti. Potencijalne sankcije mogu biti uskraćivanje plaćanja, otpuštanje i 'diskvalifikacija' upisanog eksperta, administrativna kazna, krivični postupak, disciplinske sankcije ili naknada štete.

Smatra se korisnim da postupak vode sudije koje su specijalizovane, odnosno posebno zadužene i stručne za sporna i njima srodna pitanja, uključujući tu izbor veštaka i njegovo kršenje dužnosti, i dr. Ako veštak prekrši obavezu poverljivosti ili se ne pojavi na sudu da podnese svoj izveštaj iznoseći stručno mišljenje, a to ne opravda, onda on postupa suprotno svojim dužnostima. Kod upravnog ili disciplinskog postupka može se izreći kazna zbog davanja lažnih izjava o ličnim kvalitetima veštaka. U težim slučajevima može biti elemenata za krivični postupak. Pod određenim okolnostima i u zavisnosti od povrede obaveze bilo bi moguće i izuzeće veštaka iz obavljanja zadatog posla. Međutim, ne utiče se na dokaznu vrednost veštačenja ukoliko se ustanovi da se veštak pridržavao uputstava i zadatka u pružanju stručnog mišljenja.

Sud i stranke treba da imaju priliku da postave pitanja i insistiraju na pojašnjenju stručnog mišljenja. Ovo je naročito slučaj ako veštak priloži ekspertsko mišljenje koje je nepotpuno, nejasno, dvosmisleno i objektivno netačno, ili nije ažurirano, bez ikakvog naučnog dokaza, ili ako veštak nije ispunio zadatak prema onome što mu je traženo, ili se dokaže da nije nadležan. U slučaju krajnje nepažnje, veštak može odgovarati. Ipak, ako se dokaže tokom sudskog postupka ili kasnije da je veštak dao svoje stručno mišljenje na način koji nije objektivno tačan, sud neće postupati za naknadu štete. Ako se otkrije da je kao ekspert trajno nekalifikovan usled nedostatka stručnosti, status ugovorenog stručnjaka kao eksperta može se odbiti ili se može opozvati.

Ako veštak ne završi svoj stručni rad u za to predviđenom roku, može mu se izreći kazna. U teškim slučajevima kršenja dužnosti, bilo bi moguće da se imenovani veštak opozove. Takođe, sud može u slučajevima kada je veštak kriv za kašnjenje da umanja iznos plaćanja. U svakom slučaju, sud treba da ima kontrolu nad rokovima koji su dati veštaku.

Ukoliko veštak krši svoju dužnost da postupa nezavisno, onda su stranke ovlašćene da zatraže od suda da otkáže, odnosno izuzme veštaka zbog njegove pristrasnosti. U kontekstu te rasprave, stranke treba da opravdaju zahtev pozivanjem na nedostatak nezavisnosti veštaka bez obzira na razlog. Stranke imaju pravo na novog veštaka i drugo stručno mišljenje. Osim toga, stranke imaju procesno pravo da se izjasne o datom stručnom mišljenju, da ispituju veštaka i da potkrepe svoje obrazloženje

dokazima privatnim stručnim mišljenjem ili mišljenjem suda. Samo sud, a ne i same stranke, ima pravo da direktno komunicira s veštakom.

Postoje specifični slučajevi u kojima je veštak svojom krivicom propustio da sprovede odgovarajuću i ispravnu procenu, zbog čega stranke mogu istaći zahtev za naknadu štete protiv veštaka. U tim slučajevima potrebno je dokazati da je veštak sačinio svoje stručno mišljenje pogrešno s namerom ili krajnjim nehatom. Naknada štete protiv veštaka utužuje se i vodi u posebnom postupku. Dužnost je veštaka da se osigura od slučaja prouzrokovanja štete koja može nastati njegovim radom (osiguranja od odgovornosti).

Stručno mišljenje veštaka nije obavezujuće za sud ili za stranke i sud ga ceni slobodno. Sud treba da utvrdi da li je stručno mišljenje objektivno ubedljivo. Pri tome, on razmatra sve prigovore stranaka protiv stručnog mišljenja. Stručno mišljenje se uvodi u sudski postupak pismenim podneskom ili usmenim obrazloženjem u toku parnice. Stranke i sud imaju pravo da postavljaju pitanja, a veštak je dužan da iznese svoje mišljenje po tom pitanju i može da pruži dodatno stručno mišljenje. Diskusija o sadržaju stručnog mišljenja s veštakom može da dovede do suprotstavljenog mišljenja privatnog veštaka koje je dostupno ili tek treba da se dobavi. Međutim, način postavljanja pitanja veštaku razlikuje se od pravog unakrsnog ispitivanja koje se odnosi samo na svedoke. Pravo da se postavi pitanje veštaku isključivo se odnosi na razumevanje u pogledu sadržaja izveštaja i na kontrolu naučne ispravnosti izjava veštaka.

U osnovi, stručno mišljenje treba da ima istu dokaznu vrednost kao bilo koja druga vrsta dokaza. Stručno mišljenje ne mora uvek imati značenje dokaza u parnici već može samo poslužiti kao stanovište o nekom pitanju koje pomaže sudiji u boljem razumevanju, s tim što ni tada nema obavezujuću snagu. Sudija ima mogućnost da odstupi od njega ukoliko proceni da postoje opravdani razlozi za to.

VEŠTAK I KRIVIČNI SUD

Organ postupka odrediće veštačenje kada je za utvrđivanje ili ocenu neke činjenice u postupku potrebno stručno znanje. Veštačenje se ne može odrediti radi utvrđivanja ili ocene pravnih pitanja o kojima se odlučuje u postupku.⁸ Veštak je lice koje raspolaže potrebnim stručnim znanjem za utvrđivanje ili ocenu neke činjenice u postupku. Za veštačenje će se, po pravilu, odrediti jedan veštak, a ako je veštačenje složeno – dva veštaka ili više njih. Ako za određenu vrstu veštačenja postoje veštaci sa spiska stalnih veštaka, drugi veštaci se mogu odrediti samo ako postoji opasnost od odlaganja, ili ako su stalni veštaci sprečeni, ili ako to zahtevaju druge okolnosti. Ako za određenu vrstu veštačenja postoji stručna

ustanova ili se veštačenje može obaviti u okviru državnog organa, takva veštačenja, naročito ako su složena, po pravilu će se poveriti takvoj ustanovi ili organu, koji će potom odrediti jednog ili više stručnjaka za davanje nalaza i mišljenja. Ako za određenu vrstu veštačenja ne postoji domaći stručnjak, stručna ustanova ili državni organ, ili je to opravdano zbog posebne složenosti slučaja, prirode veštačenja ili drugih važnih okolnosti, za veštaka se izuzetno može odrediti strani državljanin odnosno veštačenje se može izuzetno poveriti stranoj stručnoj ustanovi ili organu druge države. Lice koje se poziva kao veštak dužno je da se odazove pozivu i da svoj nalaz i mišljenje da u određenom roku. Na zahtev veštaka, iz opravdanih razloga organ postupka može produžiti rok. Ako veštak koji je uredno pozvan ne dođe, a izostanak ne opravda, ili se bez odobrenja udalji s mesta gde treba da bude ispitan, organ postupka može narediti da se prinudno dovede, a sud ga može i kazniti novčano.⁹ Organ postupka može tražiti objašnjenja u pogledu datog nalaza i mišljenja. Organ postupka će, po službenoj dužnosti ili na predlog stranaka, narediti da se veštačenje ponovi ukoliko postoje nedostaci u nalazu i mišljenju veštaka.¹⁰

U krivičnom postupku uveden je i institut stručnog savetnika stranke, koji učestvuje u postupku pored veštaka i ima određena prava prema njemu.¹¹ Stručni savetnik ima pravo da bude obavešten o danu, času i mestu veštačenja i da prisustvuje veštačenju kome imaju pravo da prisustvuju okrivljeni i njegov branilac, da u toku veštačenja pregleda spise i predmet veštačenja i predlaže veštaku preduzimanje određenih radnji, da daje primedbe na nalaz i mišljenje veštaka, da na glavnom pretresu postavlja pitanja veštaku i da bude ispitan o predmetu veštačenja. Pre ispitivanja, od stručnog savetnika će se zahtevati da položi zakletvu koja glasi: „Zaklinjem se da ću dati iskaz u skladu s pravilima nauke ili veštine, savesno, nepristrasno i po svom najboljem znanju“. Stručni savetnik je dužan da punomoćje bez odlaganja podnese organu postupka, da stranci pruži pomoć stručno, savesno i blagovremeno, da ne zloupotrebljava svoja prava i da ne odugovlači postupak.

VEŠTAK I PARNIČNI SUD

Parnični sud vodi postupak i preduzima propisane radnje u odnosu na svakog procesnog subjekta. Saglasno zakonu, sud će u parničnom postupku da izvede dokaz veštačenjem ako je, radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice, potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaze.¹² Ipak, izmenama zakona je težište predlaganja dokaza veštačenjem prebačeno na stranke. U tom smislu, predviđa se da će – ako nijedna stranka ne predloži veštačenje, ili u ostavljenom roku ne obezbedi troškove za veštačenje, ili se ne podvrgne veštačenju – sud o tim činjenicama da

odluči primenom pravila o teretu dokazivanja.¹³ Isto tako, posebnom odredbom se predviđa da sud može da odredi izvođenje dokaza veštačenjem po službenoj dužnosti samo ako je to propisano Zakonom.¹⁴ Odnos veštaka i suda u postupku karakteriše niz procesnih radnji koje su izraz položaja suda da određuje, nalaže, oslobađa ili izuzima veštaka, kao i radnje koje sankcionišu putem novčane kazne neopravdani izostanak ili neopravdano odbijanje od strane veštaka. Važnu odredbu u tom pravcu predstavlja nepodnošenje nalaza i mišljenja u roku koji je određen ili nedostatak u pogledu njihove sadržine, kada se kao krajnja mera veštaku može izreći novčana kazna, a o tome sud obaveštava ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa radi pokretanja postupka brisanja veštaka iz Registra sudskih veštaka.¹⁵

VEŠTAK I DISCIPLINSKI SUD

Lekari kao medicinski veštaci raspolažu specijalizovanim znanjima koja su uslov bez koga se ne može doneti odluka budući da izostanak ekspertize često dovodi u pitanje njenu osnovanost. To se dešava i pred disciplinskim sudovima koji imaju po pravnoj prirodi i elemente sudskog i administrativnog postupanja. Osnovane su nadležne komore u zdravstvu koje su takođe pozvane da o određenim pitanjima daju stručno mišljenje, kao i da imenuju veštake medicinske struke pred svojim sudovima.¹⁶ Pod njihovom ingerencijom postupaju i sudovi časti kad je u pitanju disciplinska odgovornost. Zakonska pravila o izboru i radu sudskih veštaka pred redovnim sudovima primenjuju se po analogiji i na rad veštaka pred komisijama i sudovima komora zdravstvenih radnika. Stanje u ovoj oblasti u Srbiji karakteriše još uvek nedovoljno razvijena praksa. Glavni deo postupka vezan je za dokazivanje u kome su stranke dužne da iznesu sve činjenice i predlože dokaze na kojima se zasniva njihov zahtev ili kojima se pobijaju navodi iz zahteva.¹⁷ Sudija je ovlašćen da, kad je to neophodno za utvrđivanje ili ocenu neke činjenice, odredi veštačenje odnosno pribavi nalaz i mišljenje od lica koje raspolaže potrebnim stručnim znanjem. To može biti veštačenje od strane jednog ili više veštaka sa liste veštaka medicinske struke koje bira skupština komore ili sa spiska stalnih sudskih veštaka. U slučajevima kada su nalaz i mišljenje veštaka nejasni ili nepotpuni, kada se nalaz i mišljenje dva ili više veštaka bitno razlikuju ili se pojavi sumnja u tačnost njihovih mišljenja, sud časti može zatražiti mišljenje i veštačenje od naučne ili stručne organizacije.¹⁸ Na svedoke i veštake se primenjuju odredbe Zakona o opštem upravnom postupku.¹⁹ Odredbe o disciplinskom postupku su u novije vreme pretrpele određene izmene, ali se rešenja koja se tiču veštačenja nisu bitnije menjala. Sudije sudećeg veća suda časti, po službenoj dužnosti ili na predlog stranke, mogu da određuju izvođenje dokaza veštačenjem jednog

ili više veštaka. Veštaci medicinske struke u postupku pred sudovima časti su veštaci sa liste nadzornika, koji obavljaju stručni nadzor, a koje bira Skupština Lekarske komore Srbije na predlog regionalnih lekarskih komora. U slučajevima kada je nalaz i mišljenje veštaka nejasno ili nepotpuno i kada se nalaz i mišljenje dva ili više veštaka bitno razlikuju ili se pojavi sumnja u tačnost njihovih mišljenja, sudeće veće suda časti može zatražiti mišljenje i veštačenje od naučne ili stručne organizacije koja raspolaže stručnjacima koji su eksperti u oblastima u kojima se veštačenje zahteva.²⁰

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Razmatranje veštačenja u institucijama sistema ukazuje na veliki značaj nalaza i mišljenja veštaka u sudskoj i lekarskoj praksi, značaj koji se, međutim, ponekad i prenaglašava. Osnove postupanja sudskog veštaka daje Zakon i on na taj način određuje i okvir za sagledavanje položaja veštaka kao nekog ko je pozvan da obavlja stručne poslove najvišeg stepena ekspertize.

Položaj veštaka definisan je kako njegovim profesionalnim statusom, tako i njegovim odnosom s drugim organima ili pojedincima iz pravnog i zdravstvenog sistema. Sa institucionalne strane, to su pre svega odnosi s najvišim organima resornog ministarstva i s pravosudnim instancama. U svakom od tih odnosa ističe se autonomnost u radu veštaka, ali i jasno dati kriterijumi u pogledu izbora, ažurnosti i kvaliteta rada, kao i nadzor nad radom veštaka, bilo da podleže procesnim sankcijama, bilo dovođenjem u pitanje njegovog statusa i razrešenja. S pravom se primećuje da se često problemi veštačenja posmatraju prvenstveno s procesnog aspekta (npr. pitanja odnosa veštaka sa organom postupka), dok se, sa stanovišta prakse, zanemaruju propusti u organizaciji sudskih veštačenja i slabosti u saradnji veštaka sa samim sudom i drugim procesnim subjektima.

Svaki od postupaka utiče na rad veštaka i postavlja mu određene zahteve. Međutim, i sudski veštak, sa svoje strane, ima veliki uticaj i na određeni način oblikuje sudsku i drugu pravnu praksu. On doprinosi boljem presuđenju i često može uticati na rešenje predmeta u prethodnom postupku, što pomaže i tome da se smanji pritisak na sudove. To pokazuje da je dobar rad i odnos saradnje sa svim subjektima pravosudnog sistema, u kome participira i sudski veštak, ono na čemu treba i dalje raditi.

LITERATURA

1. 24.9.2014. inicijativa za formiranje Komore sudskih veštaka Srbije koja je preko sindikata upućena Ministarstvu pravde; Na Republičkom odboru Sindikata sudskih veštaka Srbije usvojen je konačni tekst Kodeksa etike sudskih veštaka (Beograd, 2013).

2. Uputstvo o postupku revizije stalnih sudskih veštaka Okružnog suda u Beogradu koje taksativno nabroja 17 oblasti posebnog stručnog znanja, i datira iz 1975. godine.
3. Član 142 Ustava RS, *Sl. glasnik RS*, br. 98/2006.
4. Član 1 Zakona o uređenju sudova, *Sl. glasnik RS*, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - dr. zakon, 78/2011 - dr. zakon, 101/2011 i 101/2013.
5. Član 9 Zakona o ministarstvima, *Sl. glasnik RS*, br. 44/2014.
6. Zakon o sudskim vestacima, *Sl. glasnik RS*, br. 44/2010.
7. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States, CEPEJ – European Commission for the efficiency of justice, 24th Plenary meeting, Strasbourg, 14/ 2014.
8. Videti više: članovi 113-142 Zakona o krivičnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.
9. Član 115 ZKP, *Ibid.*
10. Članovi 121 i 124 ZKP, *Ibid.*
11. Čl. 125 i 126 *Ibid.*
12. Videti više članovi 259- 275 Zakona o parničnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US i 55/2014.
13. Član 260 st. 3 ZPP, *Ibid.*
14. Član 262 ZPP, *Ibid.*
15. Član 272 ZPP, *Ibid.*
16. Član 21 stav 10 Poslovnika o radu prvostepenih sudova časti i Vrhovnog suda časti Lekarske komore Srbije (prečišćen tekst – juni 2012. godine).
11.10.2014. – **Pravilnik o radu Sudova časti**. Na 6. redovnoj sednici Skupštine LKS **pravilnik** je postao integralni deo Statuta Lekarske komore Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 111/2006, 68/2008, 14/2010, 36/2011 – odluka US, 43/2011 i 22/2012.
17. Član 27, *Ibid.*
18. Član 29, *Ibid.*
19. Zakon o opštem upravnom postupku, Službeni list SRJ, 33/1997, 31/2001, *Službeni glasnik RS*, 30/ 2010, članovi 163-182.
20. **Pravilnik o radu Sudova časti** na 6. redovnoj sednici Skupštine LKS 11.10.2014. godine postao je integralni deo Statuta Lekarske komore Srbije; Član 231 Statuta Lekarske komore Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 111/2006, 68/2008, 14/2010, 36/2011 - odluka US, 43/2011 i 22/2012.

**ROLE AND IMPACT FROM THE JUDICIAL
AND HEALTH CARE SYSTEMI'S INSTITUTIONS
ON THE PACTICE OF COURT APPOITED
MEDICAL EXPERT WOTNESS**

SUMMARY – Work of the court appointed expert can be observed from a different aspects. If we start from the judicial system and sort of the expert's work, it leads to the institution of expertise which is legally based, primarily through the processual Law in the sense of evidences and procedures. **107**

Positive Law also provides that professional expertise is based as performing particularly structured work, based on the entry in the register of expert witnesses. Administrative activities related to enrollment expert inputs to the Ministry of Justice on the grounds that it is legally obliged to organize the work of the judicial system, and experts are an important part of this. With its work, findings and opinion, expert often has a crucial influence on the decision on the merits of the courts, but also the judicial instances have a major impact on the timeliness and quality of the work of an expert. In all this, unlike some other areas of work, with the forensic expert evidence affairs expertise marked peculiarity of ethical and professional aspects of medical professional work, as well as the main and sub-specialist knowledge.

Key words: medical expert witness, judicial system, institutions, legislation and practice.

Milan Pavlović

VEŠTAČENJE ŠTETE NASTALE PRI UTVRĐIVANJU PROFESIONALNIH OBOLJENJA

REZIME – Profesionalna oboljenja u Srbiji dijagnostikuju specijalisti medicine rada, ređe lekari drugih specijalnosti, a priznaju se (verifikuju) u samo četiri ustanove medicine rada koje su ovlašćene za to. Poslednjih petnaest godina u Srbiji se registruje veliki pad broja dijagnostikovanih profesionalnih oboljenja sa 232 slučaja 2000. godine na samo 13 u 2013. godini. U poređenju s razvijenim zemljama Evropske unije, ovo je nekoliko desetina manje na 100.000 zaposlenih. Sigurno je da veliki broj zaposlenih u Srbiji ima profesionalno oboljenje, ali iz različitih razloga oboljenje se tretira kao neprofesionalno. Takođe, dešava se da se kasni u dijagnostici profesionalnog oboljenja više godina. Zbog grešaka u dijagnostici, oboleli od profesionalnih bolesti trpe materijalnu i nematerijalnu štetu jer ne ostvaruju pravo na kompenzacije. Retko pri dijagnostici profesionalnih oboljenja može doći do smrti pacijenta ili oštećenja zdravlja. S druge strane, dešava se da lekar koji nije specijalista medicine rada – ne pridržavajući se kriterijuma koji se nalaze u zakonskim propisima Srbije – pogrešno postavi dijagnozu profesionalne bolesti pacijentu koga leči. Zbog jednih i drugih grešaka mogući su sudski procesi, pri čemu je u prvom slučaju tužilac oboleli radnik, a u drugom poslodavac. Da bi se ove greške sprečile, lekari svih profila treba više da misle na mogućnost postojanja profesionalne bolesti, da se periodičnim pregledima obuhvate svi radnici koji rade na radnim mestima s povećanim rizikom i da svi poslodavci objektivno utvrde radna mesta s povećanim rizikom. Takođe, specijalisti medicini rada, ali i lekari drugih profila, treba da primenjuju